ASPECTS OF POLEMICS BETWEEN E. LOVINESCU AND MIHAIL DRAGOMIRESCU

Mirela Alina Morar (Popa)
PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia

Abstract: Our paper intends to provide an analysis of the main aspects that define polemics between E. Lovinescu and Mihail Dragomirescu. We proceed with presenting a series polemic texts of this authors from the interwar period which are imposed by them literary and documentary value.

Keywords: E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu, polemics, interwar period, publicistic area.

Mihail Dragomirescu – o privire asupra activității sale

Excursul teoretizant din lucrarea *De la T. Maiorescu la G. Călinescu. Antologia criticilor români, critic și istoric literar (1971)* a criticului și istoricului literar, Eugen Simion ne oferă, prin instrumentele sale critice proprii, o radiografiere succintă și metodică a criticii lui Mihail Dragomirescu. Astfel, nota biobibliografică pe care criticul o face lui M. Dragomirescu (1868-1942) ilustrează următoarele observații: „E remarcat de T. Maiorescu. Debutează în «Convorbiri literare» (1892) cu poemul *Seninătate...* Intervine în dezbaterea literară a timpului cu articolul: *Criticile d-lui T. Maiorescu* («Convorbiri literare», mai-iunie 1893), respingând ideile lui Gherea. Face o călătorie de studii (cu ajutorul lui Maiorescu) în Franța și Germania. Publică (în 1895) studiul *Critica «științifică» și Eminescu*, declarându-se de la început contra «curentelor critice de azi».”[1] Ca E. Lovinescu, se dovedește a fi un colaborator constant la „Epoca” între anii 1903-1906. – Pe urmă, - se rupe de cercul junimiștilor. Înființează, la 1 ian. 1907, o revistă nouă, «Convorbiri», devenită ulterior «Convorbiri critice» (apare până în 1910). Colaborează aici E. Lovinescu, D. Nanu, Em. Gîrleanu, L. Rebreanu, Panait Cerna, I. Minulescu.... Editează «Falanga» (seria I, 10 ian. 1910-9 mai 1910; seria a II-a, 1 nov. 1926-15 iunie 1929).[2]

În anul 1932, revistele lui M. Dragomirescu nu se mai publicau și „activitatea lui de critic se circumscria ședințelor săptămânale de luni dimineața ale Institutului de Literatură de la Fundația Carol. Acolo participau toți studenții de la catedra de estetică literară, asistenții profesorului cu el în cap, doctoranzii de la respectiva materie și invitați din scriitori sau personalități ale culturii.”[3] În ceea ce privește asistenții săi ei erau în număr de șase: Raul Teodorescu, Cora Valescu-Hurmuz, Al. Bistrițeanu, N. I. Russu, Radu Demetrescu-Gyr, și o domnișoară Gârleanu, fiica scriitorului, care fie îl însoțeau la cursuri, fie pregăteau seminariile la catedră sau pregăteau ședințele la Institutul de literatură din fiecare zi de luni, de la orele 10 la 13, Aula Fundației regale Carol I, prezidate de către M. Dragomirescu. Descrierea activităților cenacliere este următoarea: „În programul ședințelor figurau de obicei opera unui scriitor, o carte nou-apărută sau o problemă de actualitate. Se citeau referate și se purtau discuții în contradictoriu.”[4]

[1] Eugen Simion, *De la T. Maiorescu la G. Călinescu. Antologia criticilor români*. Vol. I, București, Ed. Eminescu, 1971, p. 345.
[2] *Ibidem*, p. 345.
[3] Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*. Note de Nicolae Bârna, București, Editura Polirom, 2014, p. 43.
[4] Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*. Note de Nicolae Bârna, București, Editura Polirom, 2014, p. 43.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

Prin urmare, „dacă în învățământ Mihalache își avea merite de necontestat, nici în critică el nu se aflase mai prejos. Susținând autonomia esteticului ca prim criteriu de judecată a operei de artă, el se situa la 1900 pe poziția cea mai înaintată față de contemporanii săi N. Iorga și Ilarie Chendi, partizanii criticii istoriciste. El continua linia lui Maiorescu, de altfel în perioada 1895-1900 avea chiar împuternicirea de redactor delegat dirijând revista «Convorbiri literare». Va fonda apoi sub conducerea sa «Convorbiri critice», la care un timp va colabora și E. Lovinescu, mai tânăr cu aproape trei lustri (n. 1882) și aflat pe aceeași poziție. O altă publicație scoasă de Mihail Dragomirescu fusese «Falanga», în două serii. Seria a doua a săptămânalului «Falanga» a fost condusă, timp de trei ani cât a apărut, între 1926-1929, de asistenții Raul Teodorescu și N. I. Russu."[5] Tot în lucrarea memorialistică a lui Vlaicu Bârna găsim amintit că uneori trecea prin unele situații stânjenitoare, de exemplu în 1932, după ce revistele sale nu mai apăreau și „deseori, un participant di vastul amfiteatru al sălii Fundației cerea cuvântul pentru a-l întreba pe profesor ce crede despre un atac al lui Lovinescu împotriva lui sau despre o aluzie a lui Ibrăileanu făcută la adresa lucrărilor institutului ori a doctrinei maestrului care-l conducea. Aceste intervenții îl enervau peste măsură pe Dragomirescu și răspunsurile nervoase pe care el le dădea îi făcea să rigoleze pe cei veniți aici de dragul unor asemenea momente polemice."[6]

Acesta militează pentru o critică rațională. Mihail Dragomirescu polemizează cu E. Lovinescu pe tema impresionismului și se impune în critica și publicistica interbelică, fiind ca E. Lovinescu, un discipol al teoreticianului literar al formelor fără fond, Titu Maiorescu (1840-1917). A fost un îndrumător cultural și literar, găsind și promovând mari autori în calea spre aprecierea lor națională. În acest loc se cuvine să-i amintim pe Ion Luca Caragiale, Octavian Goga, Mihai Eminescu, E. Lovinescu, etc. Vocația cea mai pregnantă a lui Maiorescu este intuiția, o capacitate vizionară, fiind stăpânit de idealuri și prevăzând evenimente culturale viitoare, cu totul ieșită din comun, care i-a îngăduit să recunoască cele mai importante probleme ale sferei culturale românești la acea vreme. Cu certitudine, el rămâne drept un ctitor al literaturii și mentor al multor scriitori, un critic cu o mare vizibilitate în contemporaneitatea sa, o prezență cu semnificații multiple pentru istoria și critica literară românească.

Încă din primele numere ale revistei, în 1909, E. Lovinescu s-a dovedit a fi un bun colaborator al acesteia. Tot acum M. Dragomirescu, definindu-și programul publicației considera că „sentimentul estetic are... numai o valoare cu totul relativă." Continua: „Sentimentele și ideile etice însă sunt eterne, și cu atât mai adânci cu cât omul e mai ales; nebun cine ar încerca să le elimine din elementul asociativ al sentimentului estetic."[7] Pe lângă motivația părăsirii „Convorbirilor literare", și anume „chestie de principiu", M. Dragomirescu anunța și programul noii sale publicații înființate: „Convorbiri" în articolul *Către scriitori și cititori*[8] Dorința sa este aceea de a lua „o parte mai vie la mișcarea noastră literară...- Și, spunea el – Într-adevăr cu tot numărul însemnat de critici ce avem, niciodată nu s-a simțit mai mult lipsa unei adevărate critici în literatura noastră." După aceea, face o succintă inventariere a criticilor contemporani lui cu minusurile și plusurile lor. O primă categorie este aceea a criticilor „care au spirit fin și caustic, dar fără destul curaj și claritate în tendințe". A doua este reprezentată de aceia numiți „biciuitori, care, robi impresiilor de-o clipă, revarsă în public, din sufletul lor de foc, multă iubire dar și mai multă ură; Urmează tipologia criticilor „măgulitori și cârtitori, care pentru vina adversarilor au un

[5] *Ibidem*, p. 43.
[6] *Ibidem*, p. 49.
[7] M. Dragomirescu, *Către scriitori și cititori*, în „Convorbiri", nr. 1, 1 ianuarie 1907, p.1 *apud* ***Din presa literară românească (1900-1918). Ediție îngrijită și prefațată de D. Murărașu, București, Editura Albatros, p. 241.
[8] *Ibidem*, p. 241.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

cântar zgârcit și pentru vrednicia proprie niciunul. Un penultim tip este acela al acelora „aprinși de furia spumegătoare a adevărului, dar fără temeiul lui; și nu în ultimul rând sunt aceia care „se hrănesc cu gândul altora, dar fără lumina și căldura lui.”[9] Asistăm la o clasificare a trăsăturilor diferitelor tipuri de critici contemporani sieși. Absența criticii obiective este observată de către M. Dragomirescu, e vorba de acea „critică obiectivă, rece, așezată, care se ridică senină, dar fără slăbiciune, deasupra patimilor de o zi și care văzând și cercetând numai lucrul, nu vrea să știe dacă este făcut de un prieten sau de un dușman și luminează pe cititori asupra valorii lui, fără ură și fără părtinire, cu temeiuri întotdeauna fățișe și clare.” Așadar menirea revistei este ca prin puterea ei morală, să se simtă autorizată „să judece toate manifestările literare ale spiritului românesc de azi și de ieri și să croiască o cale nouă în literatura noastră.”[10] Afirma că „numai prin arătarea adevărului adevărat un critic credem că-ți îndeplinește datoria către țara și neamul său.”[11] La un an după, schimbându-și numele în „Convorbiri critice”, își va mărturisi condiția inițială a afirmării sale în articolul intitulat așa *După un an*: „Având în deosebire de toate celelalte reviste române - un ideal curat literar, ele au avut nenorocul să se nască în împrejurări neprielnice. Nu poți urmări, nicidecum înfăptui un asemenea ideal, dacă nu ești sufletește senin și dacă nu găsești cât mai mulți care să prețuiască această seninătate. Convorbirile au avut însă să înfrunte , din capul locului, vrăjmășia mai tuturor cercurilor literare, și în același timp a trebuit să trăiască într-o atmosferă socială în care aproape toate sufletele erau prinse de preocuparea politică. Cu cât idealul era mai curat și mai precis, cu atât dușmăniile erau mai incisive și cu atât era menită să intereseze pe mai puțină lume.”[12] În pofida tuturor piedicilor, „Convorbirile critice” „și-au păstrat seninătatea și s-au impus.”[13] Consideră că artistului nu trebuie să i se îngrădească libertatea exprimării, ci „trebuie lăsat cu desăvârșire liber în inspirațiunea lui și să nu i se ceară decât un lucru: să exprime cât mai clar și mai deplin ceea ce imaginația lui a plăsmuit în libertatea ei. Stăpân absolut pe fondul ei și pe forma lui, el trebuie totuși să se subordoneze cât mai mult spiritului critic, care-I poate arăta dacă forma sa redă toată gândirea sau numai o parte din ea și dacă e sau nu locul ca opera poetică să fie supusă la o nouă prelucrare de desăvârșire.”[14] Spunea: „Nu stânjeniți inspirațiunea poeților îndemnându-i să facă cutare sau cutare fel de literatură – țărănism, poporanism, simbolism, raționalism – artă nouă sau artă veche , artă folositoare sau artă de lux. Lor le cerem numai un lucru: să facă *artă* (subl. aut.).”[15] Comparativ, cu aceeași seninătate și limpezime a gândirii, criticul oferă creatorului de frumos atribute ale Divinității: „Imaginația lor este o putere creatoare actuală, care plăsmuiește sub ochii noștri, în lumea sufletească, ființe noi, analoage cu acelea pe care Dumnezeu le-a plăsmuit în natură...”[16] Părerea optimistă traduce dorința de a continua: „cu aceeași hotărâre în judecată și cu aceeași bogăție de temeiuri «Convorbirile critice», ajutate de aceleași talente, și alte somități, și alți cititori, pe măsură ce se va pricepe rolul lor în viața românească.”[17] Articolul programatic al anului următor, 1909 care purta titlul sugestiv: *Direcțiunea noastră literară* și confirma rezistența și prestigiul publicației dar mai ales, reconfirmă misiunea întru adevăr: „«Convorbirile critice»,

[9] [9] M. Dragomirescu, *Către scriitori și cititori*, în „Convorbiri”, nr. 1, 1 ianuarie 1907, p.1 *apud* ***Din presa literară românească (1900-1918). Ediție îngrijită și prefațată de D. Murărașu, București, Editura Albatros, p. 242.
[10] *Ibidem*, p. 242.
[11] *Ibidem*, p. 247.
[12] *Ibidem*, p. 252.
[13] *Ibidem*, p. 252.
[14] *Ibidem*, p. 253.
[15] *Ibidem*, p. 253.
[16] *Ibidem*, p. 253.
[17] M. Dragomirescu, *Către scriitori și cititori*, în „Convorbiri”, nr. 1, 1 ianuarie 1907, p.1 *apud* ***Din presa literară românească (1900-1918). Ediție îngrijită și prefațată de D. Murărașu, București, Editura Albatros, p. 253.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

care au început să fie socotite, chiar de cei mai aprigi dușmani, ca una dintre cele mai mari reviste literare pe care le avem, intră cu acest număr – primul lor număr lunar – în al treilea an al vieții lor, păstrându-și, în deosebire, de celelalte organe similare, caracterul distinctiv de a fi o revistă literară, în care nici politica, nici patima nu au ce căuta", spre deosebire de alte publicații care susțin „judecata pătimașă și interesată". Termenii descriptivi și recurenți atitudinii, dar și expresiile sugestive din articol care subliniază ideile de independență a revistei, de promovare a adevărului și a creativității artiștilor și criticilor literari care semnează în paginile sunt următorii: „liman senin", „un loc de adevăr cumpănit", „cugetare dreaptă și obiectivă", „valoare", „morală", „logică", „calea dreaptă", „expresie simplă și naturală," „bine" etc. După cei doi ani de apariție, publicația a ajuns la un crez pe care pot să îl exprime „cu folos pentru generația tânără, care caută o orientare pe tărâmul literar. Această credință este formulată în acest fel: „Ce a mai bună literatură este aceea care e cea mai spontană în inspirație și cea mai simplă și cea mai firească în expresie."[18] Dintre personalitățile literare sau critice pe care acesta le enumeră ca fiind exemplificatoare programului revistei, amintim pe: Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, I. AL. Brătescu-Voinești etc, în scrisul cărora vom „găsi că forma lor este dedicată de fond, expresia lor este o necesitate a gândirii, și nimeni dintre dânșii nu și-ar fi pus în gând să chinuiască limba și s-o abată din făgașele ei firești, pentru ca să-i dea o strălucire trecătoare și nesănătoasă",[19] ideal cu totul opus „Vieții românești".

La 5 luni după articolul anterior al fondatorului revistei, în calitate de colaborator, E. Lovinescu, publică aici foiletonul: *Impresionismul în critică (1909)* pe care îl vom prezenta sub forma unei deconstrucții hermeneutice. Debutul studiului aduce în atenția cititorului ideea că „Impresionismul în artă se înțelege; în critică mai puțin. Sau dacă se înțelege, nu se respectă îndeajuns."[20] Delimitarea artă-critică din perspectiva impresionismului este justificativă, în opinia mentorului modernismului, din mai multe argumente și susținute de exemple. Pe de-o parte arta, „o lucrare de artă trăiește prin ea; fiind frumoasă, ea și-a îndeplinit menirea și nu are nevoie e recunoașterea nimănui. Un minunat apus de soare, prins de penelul unui artist îndemânatic, se îndestulează pe sine; el ar rămâne frumos și fără un ochi care să-l înțeleagă și să-l admire, sub unghiul clipei călătoare. Mai trainică și mai liberă, arta se scutură de zădărnicia vremii, înfrânge piedica părerilor schimbătoare și poate înfrunta veșnicia, rece și nepăsătoare față de cei ce n-o înțeleg și nu se pătrund de măreția ei..." Spre deosebire de artă, critica este realizată „nu pentru a fi admirată,..., ci pentru a sădi în conștiința noastră o convingere... Ea are nevoie... în rândul întâi de autoritate morală."[21] Referindu-se cu precădere la critica impresionistă, el constată că aceasta „e lipsită de această autoritate morală.... Impresii avem însă cu toții, tot atât de numeroase pe cât de schimbătoare..." Și ce e mai important este că „Dacă criticul nu-și dă silința de a alege din acest vălmășag de senzații și impresii adevărata judecată rece și nepăsătoare, care să stea în dreapta adevărului, precum stau arhanghelii înarmați în fața Tatălui; dacă criticul nu se străduiește să-și închege o părere obiectivă, neschimbată și sprijinită de toate canoanele estetice, părerile lui rămân numai niște impresiuni."[22]Regăsim și în aserțiunea lovinesciană aceeași privire comparativă: critic-Divinitate, întâlnită și în observațiile anterioare ale lui M. Dragomirescu. Menirea criticii impresioniste este îndeplinită, după opinia criticului, doar în condiția în care se ocolește „tot ceea ce nu e semnificativ", făcând astfel un „procedeu de simplificare atât de firesc

[18] *Ibidem*, p. 253.
[19] *Ibidem*, p. 253.
[20] *Ibidem*, p. 259.
[21] *Ibidem*, p. 259.
[22] M. Dragomirescu, *Către scriitori și cititori*, în „Convorbiri", nr. 1, 1 ianuarie 1907, p.1 *apud* ***Din presa literară românească (1900-1918). Ediție îngrijită și prefațată de D. Murărașu, București, Editura Albatros, p. 260.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

și necesar." Ea reliefează note intens conturate care duc până la zugrăvirea morală a artistului deoarece „critica impresionistă ne dă un desen limpede, redus la linii caracteristice și pline de relief. Ea ne dă oarecum masca definitivă a înfățișării morale a unui scriitor."[23] M. Dragomirescu găsește de cuviință să intervină și exact în același număr al publicației i se publică scurta *Notă* unde putem remarca accentele polemicii de idei. Catalogheză pozitiv articolul drept „frumosul său articol". Reia apoi ideea criticului despre critica impresionistă care, în opinia sa „ar consta din scoaterea în relief... a unor însușiri esențiale sufletului artistului... lăsând în urmă pe celelalte mai puțin caracteristice."[24] Discursul polemic este construit gradat pe succesiunea ideilor preopinentului său, urmată de contraargumente enunțate la numărul plural, criticul fiind în modul acesta un exponent al unei colectivități unite după aceleași principii. Verbul declarativ „nu credem" plural la formă negativă, exprimă îndoiala asupra considerațiilor lovinesciene conform cărora acelea ar reprezenta elementele definitorii ale criticii impresioniste. Conjuncția adversativă „însă" exprimă o opoziție mai energică decât „dar". Este așezată inițial, în debutul discursului contra argumentativ. El este de părere că reliefarea personalității artistului este un procedeu care aparține deopotrivă criticii impresioniste și criticii raționaliste, cu o singură deosebire și anume aceea că „având același procedeu, cea dintâi tinde să facă mai mult artă, punând mai mult în relief calitățile de fond (imaginație, spirit, sentiment) și de formă (limbă, stil, compoziție) ale criticului, fiindu-i mai mult sau mai puțin indiferente părerile pozitive sau negative ce formulează."[25] Privitor la critica raționalistă, aceasta „tinde să facă mai mult știință, punând toată greutatea pe adevărul părerilor ce exprimă, iar nu pe originalitatea de fond și formă cu care le expune. Adevărata autoritate a acestui fel de critică tocmai din această însușire derivă." În continuare, asistăm la o privire paralelă asupra tipului de critică: impresionist versus raționalist. Atributele criticului raționalist sunt următoarele: el „judecă și crede: pentru el scrisul e doar un mijloc în vederea adevărului; care este și rămâne scopul lui final", el „impune, dar foarte rareori place; e „aspru, statornic, incisiv, rece, și nu iartă pentru că nu se gândește la om, ci la operă."[26] În contrapondere, „criticul impresionist judecă dar nu prea crede: pentru el părerea ce dă n-are tăria adevărului, pentru că ea e mai mult un mijloc, un pretext în vederea artei cu care... caută să încânte pe cititor; „este grațios, mlădios, imaginativ, cald, iertător, pentru că nu se gândește atât la operă cât la om."[27] Unul se adresează lucidității și celălalt temperamentului afectiv, am conchide noi. Spre final, pentru a-l pune totuși într-o notă favorabilă apreciază judecata critică de tip impresionist a lui mentorului modernismului ca fiind una „excelentă".

În lucrarea *Teme și variațiuni* (2008) criticul și istoricul literar Iulian Boldea afirma că: „Metoda critică lovinesciană este, în esența ei, una care se revendică de la școala critică franceză, situându-se așadar în descendența lui Lemaître (în viziunea acestuia, critica ar fi «l'art de jouir des livres») sau A. France, al căror epicureism critic e asumat, cu firești modulații și nuanțări, datorate unui temperament și unei sensibilități proprii, de E. Lovinescu. Metoda impresionistă e relevantă mai ales prin oroarea de sistem ermetic în propriile-i structuri, prin inaderența la canoane și tipare prea rigide, dar și prin atitudinea antidogmatică ce poate fi identificată, manifest sau implicit, în opera critică a lui Lovinescu."[28] Apoi, același critic adaugă că: „Metoda impresionistă, la care aderă, la început, cel puțin, E. Lovinescu, se opune judecății dogmatice,

[23] *Ibidem*, 261-262.
[24] *Ibidem*, 268.
[25] M. Dragomirescu, *Notă*, în „Convorbiri critice", nr. 6, iunie 1909, p. 481 *apud* ***Din presa literară românească (1900-1918). Ediție îngrijită și prefațată de D. Murărașu, București, Editura Albatros, p. 263.
[26] *Ibidem*, p. 264.
[27] *Ibidem*, p. 264.
[28] Iulian Boldea, *Teme și variațiuni,* București, Editura EuroPress, 2008, p.17.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

raționalizării tiranice a creației literare, ca și epuizării sensurilor sale prin aplicarea unor modele conceptuale prea stricte. O astfel de metodă nu aspiră la explicarea exhaustivă a structurilor operei, ci, dimpotrivă, își recunoaște, cu un fel de modestie orgolioasă, vocația scepticismului, asumându-și, în fond, propriile limite și o relativitate inerentă a aserțiunilor. Impresionismul critic rezultă, în accepțiunea lovinesciană, din două operații complementare, dar, în aceeași măsură, distincte una de cealaltă: mai întâi, o operație de simplificare a impresiilor, de decantare și esențializare a lor prin reducerea la «elementele esențiale ale unei idei», și, în al doilea rând, o operație de reliefare a capacității de expresie a operei respective."[29]

Revenind la tema articolului nostru putem observa că relațiile de colaborare, de cordialitate dintre cei doi se vor deteriora treptat, începând din noiembrie 1909, atingând un punct maxim de intensitate în 1926, odată cu dispariția revistei Falanga urmând ca în continuare să ne îndreptăm atenția asupra acestui moment polemic paroxistic.

Prima etapă polemică-1926 stă sub semnul revistei „Falanga". În pofida relației de cordialitate dintre cei doi literați, odată cu trecerea vremii asistăm la o acută degradare a acesteia. M. Dragomirescu a intrat „de la început în sfera de observație a lui Lovinescu și, după ce colaborarea la «Convorbiri critice» se încheie, pozițiile dintre cei doi critici devin ireconciliabile. În *Critice*, în *Istoria literaturii, Memorii, T. Maiorescu și contemporanii lui*, Lovinescu reia – s-a văzut același portret, sub forme diferite", culminând totuși în 1943 – *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, cu recunoașterea rolului acestuia, dar mai puțin cu aprecierea principiilor morale după care s-a ghidat, vizibil diferite de cele ale mentorului său, T. Maiorescu. Istoricul literar Eugen Simion a realizat o „medie a portretelor realizate de către critic, rezultatul este următorul: „constatăm că cea dintâi înfățișare a lui M. Dragomirescu este aceea a unui Trahanache al culturii române."[30]

În *Istoria critică a literaturii române*, Nicolae Manolescu nota un fragment dintr-un pamflet arghezian cu adresare directă către Mihail Dragomirescu: „... Criticul cel mai sistematic, care nu exclude kilometria literară și ar putea să figureze *Nunc est bibendum* (subl. aut.) al pneumaticului Michelin, și-a luat în primire postul de membru al comitetului de lectură teatral. Excelent cunoscător literar, dar și mai bun soț în definitiv, domnul Mihalache a și făcut câteva vizite de recunoaștere Teatrului Național, cu doamna. Domnul Mihalache are un defect: o inimă romantică sensibilă la amor – și cum artistele vor cădea inevitabil îndrăgostite de acest fermecător, subtil ca o viperă și primejdios ca un parfum, Don Mihalache Juan este păzit cu strășnicie."[31] Ne-ar fi fost folositor să ni se fi precizat în acest loc și care sunt circumstanțele în care acesta a afirmat cele de mai sus ori data calendaristică exactă. Asistăm la un pamflet îndreptat contra lui M. Dragomirescu. Nici E. Lovinescu nu a scăpat de condeiul ascuțit al lui Tudor Arghezi a cărui publicistică constă în mare parte din pamflete. Se poate afirma că a fost o personalitate singulară și oarecum incomodă. Așadar, îi găsește un loc în nimeni alta decât în lumea zburătoarelor fiind asemuit cu o pasăre deoarece: „El primește și împarte tot ce primește, ca o pasăre cu intestinul scurt, care se hrănește și evacuează paralel."[32] Referindu-se la pamfletele sale, Nicolae Manolescu opina că „deseori formulările sunt memorabile, fixând cu acul o fizionomie ori un caracter."[33]

[29] *Ibidem*, p. 18.
[30] E. Lovinescu, *Scrieri*. Vol. 8. *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*. Ediție și postfață de Eugen Simion, București, Editura Minerva, 1980, p. 622.
[31] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2008, p. 636.
[32] *Ibidem*, p. 636.
[33] *Ibidem*, p. 636.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

Consemnarea în *Jurnalul* său devenit *Sburătorul. Agende literare*, vol. al II-lea, a scenei din 9 nov. 1926 în care nu se respectau deloc rigorile limbajului academic aduce în atenția cititorului aspecte ale confruntării declanșate de publicarea celui din urmă număr din „Falanga" (an. I, nr. 2, seria II, 8 nov. 1926). Acesta consemna în acest fel, momentul: „Sedință cu Mihalache, după articolul din «Falanga». Scenă memorabilă: declară că «Falanga» e c..... lui; i-a zis: -De aceea pute așa! I-a spus lui Densusianu la consiliu: - Putoare, scârba scârbelor! Îți rup și celălalt picior!"[34] Referindu-se la acest episod al confruntării Gabriela Omăt, în *Câteva lămuriri* este de părere că „Falanga", „revista obsedantă în exclusivitate de E. Lovinescu și cercul său, până într-atât încât circula gluma că n-ar fi decât o depeșă săptămânală trimisă «Sburătorului»."[35] În acest sens se cuvine să precizăm faptul că „Falanga literară și artistică" a apărut în acel an a doua și ultima serie avându-l ca director pe Mihail Dragomirescu cu menirea de a oferi oamenilor de litere și de știință posibilitatea exprimării în scris, public cuprinzând, ca orice publicație de acest gen, articole, studii, dări de seamă, note din sfera literară. Actualmente, E. Lovinescu va fi obiectivul atacurilor directorului și a colaboratorilor săi. G. Călinescu în *Istoria...* sa opina că acesta „Ca profesor de universitate, criticul a învățat pe tineri să analizeze, să se elibereze de atitudine, iar în acțiunea de cenaclu a fost un om de o discretă generozitate și un bonom, suportând cu filozofie răutățile. El a înțeles capodopera ca un moment de echilibru și de aceea, din ce în ce mai mult, luă poziție împotriva simbolismului și modernismului combătându-le în «Falanga», *revistă gălăgioasă și absurdă.* (subl. n.)"[36] Așadar, G. Călinescu o caracterizează în termeni peiorativi ca fiind de tip zgomotos și contrazicând gândirea logică. În modul acesta, revista „s-a menținut constant în stilul pamfletar, contestând literatura modernistă, dar și ortodoxismul lui Nichifor Crainic, naționalismul lui N. Iorga și poporanismul «Vieții românești». Tonul îl dădea însuși Mihail Dragomirescu, atât în articolele semnate de el cât și în note anonime sau folosindu-se de pseudonimul său poetic, Radu Bucov.

Articolul declanșator al „scenei memorabile" menționată de către E. Lovinescu este *Obiectivitate neobrăzată* și apare în numărul al doilea al revistei *Falanga*, sub semnătura colectivă. Acesta anunță o campanie de discreditare a *Istoriei literaturii române* contra adversarului său, după care urmează articolele combative *Asupra esteticii integrale* (nr. 3, 15 noiembrie 1926), după aceea de *A doua obiectivitate neobrăzată a d-lui Lovinescu* (nr. 8, 26 decembrie 1926) și tot așa, într-o succesiune care își găsește finalitatea doar la dispariția revistei la 15 iunie 1929. E. Lovinescu a răspuns acestei campanii polemice doar în mici dimensiuni, replicând lui M. Dragomirescu, dar și năvalnicului său asistent, N. I. Russu prin câteva articole: *Mihalache* („Sburătorul", nr. 3, din mai 1926) – reluat în Critice, vol. I; *Știința literaturii și Somnoroase păsărele* (Critice, vol. I); *În jurul Istoriei literaturii române contemporane* – „Sburătorul", nr. 8, Feb, 1927; *„Curentul... Lovinescu",* cu apariție în „Sburătorul, nr. 4 din iunie 1926 etc.

Întâiul foileton, *Obiectivitate neobrăzată*, aduce în primplan imaginea lui Mihail Dragomirescu care, după cum Gabriela Omăt semnalează în *Câteva lămuriri* la vol. al II-lea din *Sburătorul. Agende literare,* „spumegă de indignare"[37] contra celor «patru neobrăzări» ale lui E. Lovinescu, exprimate în *Istoria literaturii române, I, Evoluția ideologiei literare,* file unde regăsim un fior polemic specific. apărută recent. Se reține, parcurgându-i „rechizitoriul", că și el

[34] E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare.* Vol. II, ed. cit., p. 23.
[35] Gabriela Omăt în *Câteva lămuriri* la E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*. Vol. II. Ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt. Note de Alexandru George și Gabriela Omăt, București, Editura Minerva, 1996, p. 262.
[36] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.* Ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, p. 644.
[37] *Ibidem*, p. 263.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

se situa alături de F. Aderca, N. Davidescu și alții, printre aspiranții unei misiuni în lupta contra sămănătorismului. Studiul denumit *D. Mihail Dragomirescu și „Convorbirile critice"* debutează prin afirmația că: „Printre reacțiunile produse față de ideologia sămănătoristă trebuie să menționăm și activitatea d-lui Mihail Dragomirescu, - este - pornită prin «Convorbirile critice» (1907-1911) și «Falanga» (1 ian. – 9 mai 1910)."[38] Apoi, procedează cu o deconstrucție în note polemice a ideilor preopinentului său, regăsite în diferite lucrări sau articole. Așadar, notează afirmația acestuia din studiul *De la miticism la raționalism*, după cum urmează: „Nu era vorba... de a crea un curent de idei cum era de ex. «Sămănătorul» sau «Viața românească», ci de o școală literară, care să se ridice deasupra tuturor curentelor în regiunea senină a artei, unde prin sufletul unui sau altui artist, puteau să ajungă toate ideile suscitate de diferite curente, dar cu latura tendențioasă așa de tocită, încât să poată fi capabile să intre ca elemente de concepție în orișice operă de artă, fără să putem învinui pe autor, că face dintr-însa o armă de luptă."[39] E. Lovinescu a selectat acest paragraf tocmai pentru a scoate în evidență orgoliul camaradului său, manifestat printr-o superioritate declarată, o supremație a activității culturale și literare, pe care o consemnează după: „Ridicându-se, așadar, deasupra ideologiei, pe care o studiem în acest volum, nu ne putem deocamdată opri decât la menționarea activității «Convorbirilor critice» a cărei idee dominantă era «autonomia scriitorului, libertatea inspirației, independența literaturii și dezrobirea de cătușele oricăror alte preocupări de natură practică sau științific-filozofică»."[40] E. Lovinescu încearcă să arate că dezideratul revistei nu avea nicio doză de noutate, ci din contră ideea enunțată de el „deși fusese practicată de patruzeci de ani de T. Maiorescu, cu alt talent și autoritate, i se părea D-lui M. Dragomirescu nu numai îndreptățită, cum și era de fapt mai ales într-o epocă de confuzie a valorilor etice, estetice și etnice, ci și nouă, - de unde și pretenția de a fi întemeiat o «școală nouă», pentru realizarea căreia trebuiau mari însușiri: «mai întâi o experiență și o competență, ce nu se găsește – cum se zice – pe toate drumurile, și al doilea, o ținută ca să zic așa olimpiană."[41] În plus, M. Dragomirescu afirma după cum consemnează mentorul, în maniera următoare: „căci cea dintâi cerință, continua d. Dragomirescu, - uitând că etichetase ca întâia o altă calitate a domniei sale – pentru a scoate pe scriitori din tirania idolilor personali și teoretici, era ca critica ce va avea să-i conducă pe drumul autonomiei, să se ridice ea însăși cu ușurință și consecvență deasupra acestor idoli – o condiție posibilă dar aproape supraumană."[42] Însă nici înfăptuirea acestei condiții după cum afirma M. Dragomirescu „posibile doar aproape supraumane" nu era suficientă, de vreme ce același adăuga că „cea mai grea cerință, pe care astăzi mai nimeni n-o practică- nu o poate practica – și care presupune o dispoziție și o experiență specială, este aceea a acțiunii criticului asupra scriitorului."[43] În nota la acest studiu, E. Lovinescu semnalează M. Dragomirescu se prezintă ca „biruitorul istoric al sămănătorismului... și în loc să recunoască în activitatea lui T. Maiorescu punctul de plecare al disocierii esteticului de etnic și etic, acesta se oferă pre sine și activitatea sa, « verificată în cele patru volume ale «Convorbirilor critice» care au apărut în ianuarie 1907 și au fost închise în decembrie 1911.». În plus, E. Lovinescu menționa că se poate verifica apoi cu «Falanga» din 1910; cu «Țara nouă din 1912»; cu articolele din «Flacăra» și «Capitala» din 1913-1914; cu

[38] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*. Vol. I, București, Ed. Minerva, 1973, p. 56.
[39] M. Dragomirescu, *De la misticism la raționalism*, p. 351 *apud* E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*. Vol. I, București, Ed. Minerva, 1973, p. 57.
[40] *Ibidem*, p. 57.
[41] *Ibidem*, p. 57.
[42] M. Dragomirescu, *De la misticism la raționalism*, p. 351 *apud* E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*. Vol. I, București, Ed. Minerva, 1973, p. 57.
[43] *Ibidem*, p. 58.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

«Pagini critice» din 1915; cu «Evenimentul cultural» din 1918; cu «România culturală» din 1919; cu «Analele literare» din 1920-1921 și în fine, cu toată activitatea Institutului de literatură și în Știința literaturii. Cu alte cuvinte, curentul sămănătorist și poporanist, care nu se mai pomenesc de 15 ani, au fost scoase din circulație prin acțiunea unui contracurent, curentul estetic al «Școlii noi»!"[44]Totodată, mentorul constată și că de fapt, la ivirea revistei sale, N. Iorga „se retrăsese de la «Sămănătorul» din ale cărui frânturi s-au format «Convorbirile critice», adică din d-nii Emil Gârleanu, Corneliu Moldovanu, D. Nanu, I. Dragoslav, A. Mîndru etc."[45] În plus, acesta mărturisește că „în timpul adevăratei acțiuni a «Sămănătorului» s-au produs trei reacțiuni: reacțiunea «Vieții noi» a d-lui Densusianu; reacțiunea «Curentul nou» a d-lui H. Sanielevici și reacțiunea celor două volume ale mele de *Pași pe nisip*, sâmburele actualei *Istorii* a mișcării «Sămănătorismului»; prin acestea, de altfel, n-avem și pretenția de a fi distrus sămănătorismului: formele expresiei literare conțin în ele moartea după cum au conținut și viața."[46] Discursul polemic lovinescian, bine argumentat, poartă amprenta unui vădit ton polemic, cu nuanțe ironice, dar nu fără reverență, cordial, cu privire la teza considerată a fi falsă a lui M. Dragomirescu. Întreg discursul polemic este realizat pe ideile adversarului unde intercalează, semnalează, în loc potrivit scurte observații semnificative. Iată deci de unde vine forța polemicii sale, prin armele folosite, din contactul cu sursa directă, cu ideile preopinentului său pe care cu lejeritate și nu fără luciditate, le demontează prin succinte și pătrunzătoare lămuriri, în verva-i ironică specifică. Ilustrativ este faptul că, pentru a capta atenția auditoriului, el nu face decât să deconstruiască ideile adversarului prin persuasiune, scris responsabil, angajat. Este un proces de eșafodaj al actului polemic, el bazându-se pe acel ansamblu de argumente ale adversarului. Actul polemic reprezintă o concretizare a determinării de a respinge prin dezacord a tot ceea ce se află în contradicție cu convingerile sale estetice. Dă, din nou, dovada unui polemist lucid, perspicace, cu un pătrunzător spirit critic și polemic posedând o imagine clară și implicare directă, activă în fenomenele literare ale interbelicului ceea ce îi conferă un plus de credibilitate și valoare în ochii publicului. Semnalează diferența izbitoare atât de ordin/după criteriul al pregătirii, experienței., și nu în ultimul rând al competenței.... încearcă să întoarcă argumentele preopinentului în contraargumente și automat minusuri, lipsuri ale acestuia prin dovedirea că acesta nu le posedă, ci doar le amintește la modul fictiv; intervenții pe textul citat; ton ironic - în exprimarea unei calități: aceea de a cataloga pe cineva sau ceva așa cum crede că se cuvine. Îl atenționează în mod justificat asupra convingerii nejustificate pe care o are despre meritele sale și cerința ca această convingere să fie împărtășită și de ceilalți, fapt ce denotă un anume aer de superioritate nefondată ce stă la baza ideilor hazardate, a exagerărilor. Totodată acea enumerare a publicațiilor, respectiv a instituțiilor din care a făcut parte în calitate de director sau simplu colaborator denotă lipsa de statornicie. Sub unele configurații, riposta lui M. Dragomirescu se cuvine a fi amintită, ca un plus la totalitatea datelor referitoare la chestiunea antitradiționalistă, cu mai multă sau mai puțină motivare, din partea lui. Inventarierea „neobrăzărilor" este făcută succint: „Neobrăzarea nr. 1: Activitatea de patru ani a «Convorbirilor critice» și a celorlalte publicațiuni pornite din sânul «școlii noi», a Societății critice și a Institutului de literatură n-a însemnat nimic în această luptă. D-l E. Lovinescu uită până și faptul că primii pași în critica sa nevertebrată, dar cu forma acceptabilă, i-au fost sprijiniți tocmai de această școală literară."; a doua „neobrăzare" era catalogarea sa drept critic veleitar la „un citat din «Convorbiri critice», un altul din «Falanga» și la o greșeală de tipar citată de două ori"; „neobrăzarea" a treia este dezvoltată cu o anume

[44] *Ibidem*, p. 59.
[45] *Ibidem*, p. 59.
[46] *Ibidem*, p. 59.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

proporție patetică: „Pentru el nu e nimic faptul că, prin prestigiul său critic, el (M. Dragomirescu) a tras scriitorii de la «Sămănătorul» și a fondat «Convorbiri critice» și atâtea publicațiuni care culminează cu Buletinului Institutului de Literatură. Pentru el nu e nimic faptul de a fi dat *altă direcțiune* (subl. aut.) unor scriitori ca P. Cerna, D. Nanu, Corneliu Moldovanu, Mândru, Dragoslav, la care s-au adăugat după aceea Cincinat Pavelescu, Ion Minulescu, Al. Stamatiad, A. de Herz, Ion Peretz și, mai presus de toți, Mihail Sorbul și Liviu Rebreanu care domină epica și dramaturgia românească noastră de astăzi. Pentru un asemenea istoric literar nu e nimic faptul că prin critica sa d. Mihail Dragomirescu a redus la tăcere critica „Vieții românești" și a încheiat discuția poporanismului, agitată la un moment dat de Duiliu Zamfirescu și Maiorescu"; „Pentru acest istoric lipsit de lealitate nu e nimic că critica d-lui Dragomirescu este singura care are o ideologie originală la bază..."; a patra „neobrăzare" constă în prezentarea celui pe care-l publicase odinioară în „Convorbiri critice" drept „un simplu imitator al lui Maiorescu"[47] Indignarea cu care M. Dragomirescu a primit studiul polemic din *Istoria...* se exprimă prin invectivele folosite cu aversiune la adresa criticului: „asemenea istoric literar", „istoric lipsit de lealitate" și iau forma unei riposte vehemente, când acuză doar capacitatea lui de istoric literar. La fel ca E. Lovinescu, adversarul său reia câteva dintre ideile enunțate, urmând deconstrucția lor pe baza contraargumentelor proprii. Opinează că mentorul modernismului a dat dovadă de malițiozitate în nerecunoașterea rolului său în promovarea și orientarea oamenilor de cultură contemporani lui și mai grav, imputându-i toate acele acuze pe care le consideră calomnioase.

A doua obiectivitate neobrăzată a d-lui Lovinescu. Mențiunile din acest articol redactat de opozantul lui E. Lovinescu, M. Dragomirescu în „Falanga" se regăsesc în răspunsul criticului din „Sburătorul" În această circumstanță, acesta demontează acuzațiile considerate ca fiind neadevărate și defăimătoare, cu atât mai grave cu cât sunt învinuiri aduse acestuia însă fără un fond real, palpabil, acuzatorul necitind măcar lucrările sau studiile despre care aduce injurii, bazându-se doar pe caracterul oral al ideilor. Citățm: „Auzim că în noul volum din așa numita *Istoria literaturii române în secolul XX* (căci cartea nu ne-a căzut încă în mână), că d. E. Lovinescu se plânge în fața publicului ce-l citește, de epitetul de «Obiectivitate neobrăzată», pe care i l-a dat «Falanga». Urmează apoi un articol de două coloane, a cărui lipsă de urbanitate se poate bănui numai din titlu, și al cărui scop e de a dovedi că epitetul nu mi se cuvine."[48] După aceea, criticul face deconstrucția textului adversarului său: „D. M. Dragomirescu scrie așadar articole despre ceea ce a auzit că aș fi spus eu în cartea mea – care – „nu i-a căzut încă în mână...", și care în realitate, nu menționează nici existența «Falangei» nicidecum intemperanțele ei verbale..." Crede că articolul detractorului său, și implicit atacurile „Falangei" sunt „lipsite de obiect". Continuă enumerarea articolelor polemice din „Falanga", răspunzând acum multiplelor atacuri. Bunăoară, criticul constată că „felul acesta de polemică a fost transformat, de altfel, într-un procedeu sistematic." Într-un articol din nr. 12 al „Falangei" M. Dragomirescu nota: „Aud, aud – fiindcă ultimul număr al «Sburătorului» nu mi-a căzut în mână – că d. E. Lovinescu se plânge în ultimul timp că de o parte a publicisticii a fost desconsiderat."[49] Mai apoi, criticul constată că scrie un nou articol „de două coloane pentru a da motivele acestei «desconsiderări» - deși numărul din «Sburătorul» care «care nu i-a căzut în mână» ca și oricare alt număr din «Sburătorul», nu conține nimic din ceea ce pretinde d-sa că «a auzit» că ar conține..." Într-un alt

[47] Gabriela Omăt în *Câteva lămuriri* la E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*. Vol. II, *ed. cit.*, p. 263.
[48] E. Lovinescu, *În jurul Istoriei literaturii române contemporane*, în „Sburătorul", anul 4, Serie nouă, nr. 8, Februarie 1927, p. 105.
[49] M. Dragomirescu, în „Falanga", nr. 21 *apud* E. Lovinescu, *În jurul Istoriei literaturii române contemporane*, în „Sburătorul", anul 4, Serie nouă, nr. 8, Februarie 1927, p. 105.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

articol amintit aici M. Dragomirescu nota: „Mi se raportează că d. E. Lovinescu n-ar fi vrând să răspundă la adevărurile «Falangei» din pricină că ea ar fi bugetară... Să presupunem că lucrurile ar fi așa cum le încondeiază d. E. Lovinescu: ce câștigă însă d-sa din punctul de vedere al adevărurilor teoretice în discuție?... Și numai slăbănogii intelectuali recurg la asemenea mijloace când e vorba de discuție serioasă." Fiind neplăcut surprins din nou se justifică în fața acuzelor: „Așadar i s-a raportat d-lui Dragomirescu că eu m-am ocupat de natura bugetară a «Falangei»... Când? Unde? Niciodată nu m-a interesat natura mijloacelor de existență a «Falangei» sau a oricărei altei reviste..."[50] În oferă un răspuns la acuză: „ Cel mai urban răspuns ce-l putem, deci da articolului d-lui Dragomirescu, este că n-are obiect și vizează afirmații inexistente."[51] Criticul își continuă argumentele pertinente vizând demonstrarea plăsmuirii afirmațiilor preopinentului său tot uzând de termenii săi pentru a combate exact ceea ce el însuși susținea despre „critica științifică": „Iată, deci metodele obiective ale «criticii științifice»: «mi s-a spus că», «am auzit că», «mi s-a raportat că» - și tot ce «i s-a spus» e de domeniul fanteziei; pe o astfel de caneva imaginară, D. Dragomirescu scrie după aceea articole de polemică în stilul său atât de personal. În același ton i s-ar putea răspunde: «aud că d. Dragomirescu în ultimul său articol, ce mi-a căzut în mâini, a renunțat la principiile «științei literaturii», sau, mi se raportează că d. Dragomirescu, a recunoscut în sfârșit, că în *Somnoroase păsărele*, îngerii nu mai vin la căpătâiul lebedelor ca să le străjuiască somnul – pe când, în realitate d. Dragomirescu este tot atât de ferm în chestiunea științei literaturii și tot atât de sigur că îngerii străjuiesc somnul lebedelor. Insinuarea ar fi cu atât mai calomnioasă cu cât într-un ultim număr din «Falanga» d. Dragomirescu scrie următoarele: «Numai ignoranța acestor idei și mai cu seamă neputința de a le pipăi in *concreto*, (subl. aut.) i-a putut da acestui Rădulescu-Niger al criticei curajul să bagatelizeze pe Caragiale, să facă pe Coșbuc plagiator, să înjosească pe Eminescu în capodopere ca *Somnoroase păsărele...*». Prin urmare, după ce am bagatelizat pe Caragiale, am făcut plagiator pe Coșbuc, iată cum l-am înjosit și pe Eminescu pentru a-l fi apărat de pretenția d-lui Dragomirescu de a fi adus îngerii la căpătâiul lebedelor și de a nu fi cunoscut acordul gramatical!..."[52] În acest loc, M. Dragomirescu ar duce lipsă nu numai de simțul interpretării, al logicii, dar și de simțul gramaticii. Punându-se în locul lectorului notează: „Dar se va întreba cititorul ce legătură poate fi între d. Rădulescu-Niger și mine, care, în definitiv, după același d. Dragomirescu sunt un corupător al tinerimii, un exponent frenetic al molimii moderniste și simboliste, un gongorist[53]? Răspunsul ni-l dă tot d. Dragomirescu, admiratorul lui Niță Galantonul și al lui Mitu Boerul: «D. Rădulescu-Niger are fond dar n-are formă; d. E. Lovinescu are formă dar n-are fond». De unde: Rădulescu-Niger = E. Lovinescu, tot așa după cum om cu picioare și fără cap ar fi identic cu vecinul său care ar avea cap dar n-ar avea și picioare... Cu aceste procedee științifice și cu această logică era firesc ca d. Dragomirescu să atace lipsa de obiectivitate a Istoriei literaturii române contemporane, care nu i-a căzut încă în mână..."[54] Și în aceste circumstanțe, efectul polemic vine din precizările repetitive și ironice. Se observă „procedeul de a decupa dintr-un text construcțiile lingvistice aberante în

[50] E. Lovinescu, *În jurul Istoriei literaturii române contemporane*, în „Sburătorul", anul 4, Serie nouă, nr. 8, Februarie 1927, p. 105.
[51] E. Lovinescu, *În jurul Istoriei literaturii române contemporane*, în „Sburătorul", anul 4, Serie nouă, nr. 8, Februarie 1927, p. 105.
[52] E. Lovinescu, *În jurul Istoriei literaturii române contemporane*, în „Sburătorul", anul 4, Serie nouă, nr. 8, Februarie 1927, p. 105.
[53] Gongorism= Din fr. gongorisme. Stil afectat, prețios, excesiv metaforic, care caracterizează unele producții literare. https://dexonline.ro/definitie/gongorism. Accesat la 4 ianuarie 2016.
[54] E. Lovinescu, *În jurul Istoriei literaturii române contemporane*, în „Sburătorul", anul 4, Serie nouă, nr. 8, Februarie 1927, p. 105.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

scopul de a sugera ignoranța autorului,... de a specula contradicțiile limbajului."[55] E și arma lui T. Maiorescu. Un aspect al activității lui M. Dragomirescu este ușor observat și amintit, partea „cea mai delectabilă sub raport polemic - și anume - „aceea de creator al complicatului mecanism ce se cheamă *știința literaturii* (subl. aut.) – Care, așa cum se observă - va fi obiectul etern al ironiei lui Lovinescu. Ea se va extinde și la elevii lui M. Dragomirescu (Scarlat Struțeanu, D. Caracostea) în pagini de negațiune totală."[56] Totodată, în acest sens, criticul Eugen Simion își exprima într-o notă ironică opinia în legătură procedeul de etichetare al operelor prin prisma acestei științe a literaturii: „Știința literaturii? Un număr de legi și sublegi, capitole și subcapitole ce se despart, la rândul lor, în încrengături de rubrici cu atribute specifice. Intrată în acest mecanism, opera literară iese moartă, cu o ștampilă pe frunte: *capodoperă* sau numai *operă de talent, inhibitivă, contemplativă, primitivă, artistică* (subl. aut.) etc. E. Lovinescu este cel care pronunță aceste formule și obține mari efecte polemice, prin redundanța termenului de „științifică". Așadar, în ceea ce-l privește pe E. Lovinescu „imaginația sa polemică naște, atunci, un monstru ce stă la poarta literaturii ce tridentul în mână și cu alte instrumente de tortură științifică alături. Opera literară este supusă supliciului de a trece prin această poartă strâmtă și de a ieși, dincolo, sub înfățișări de iad."[57] Deci, în stilul său propriu, „consecvent, Eminescu produce și dovada: analiza unei strofe din *Somnoroase păsărele.* Cu știința literaturii în față, M. Dragomirescu care „după o analiză de treizeci de pagini aplicată cu cele mai savante metode - realizează o interpretare a poeziei – de câteva strofe... d. M. Dragomirescu dovedește că n-a înțeles sensul ei elementar. În zeci de pagini d. Dragomirescu s-a străduit să arate anume că Eminescu a urat «păsărelelor» «noapte bună», și că a zis «florilor» «dormi în pace» («Dorm și florile-n grădină/ Dormi în pace» era, de altfel, o imposibilitate gramaticală) și «lebedei să-i fie îngerii aproape, somnul dulce» - cu alte cuvinte, n-a înțeles că «noaptea bună», «fie-ți îngerii aproape, somnul dulce» se adresează iubitei și nu păsărelelor, florilor și lebedei (lebăda cu îngeri la căpătâi!); că toate tablourile naturii n-au nicio valoare în sine, ci numai valoarea de sugestie prin raportare la ființa iubită asupra căreia poetul ar voi să reverse toată liniștea naturii."[58] Esteticianul ia așadar imaginile în sensul lor de bază și nu le atribuie valoare de sugestie. Prin urmare, estetica inegală și știința literaturii nu i-au înlesnit înțelegerea mesajului textului liric. Găsim și un umor lovinescian în textele sale polemice uzitat și pe viitor îi va răspunde criticului prin acest exemplu al *Somnoroaselor păsărele.* Textul interpretării poeziei se regăsește în lucrarea lui M. Dragomirescu: *Scrieri critice și estetice* (1969), cap. *Critica "științifică" și Eminescu.* Observăm acest umor produs din „familiaritatea cu care criticul descoase fraza adversarului, din tonul cordial cu care semnalează enormitățile unei minți obsedate de reguli."[59]Mitu Boerul este un personaj dintr-o comedie scrisă de I. L. Caragiale. Ideea ce rezultă din textul polemic este faptul că îl ridiculizează cu propriile sale expresii folosite. Prin urmare, „orice ar spune adversarul, criticul nu iartă lipsa de „demnitate a expresiei". Aici nu intră în discuție dacă E. Lovinescu, are dreptate sau nu, ci dreptatea formală a polemicii."[60] Scoate în relief platitudinea frazelor polemice. Este o înlănțuire de citări iar efectul polemic este produs de precizările ironice: „Iată, deci metodele obiective ale «criticii științifice»: «mi s-a spus că», «am auzit că», «mi s-a raportat că» - și tot ce «i s-a spus» e de domeniul fanteziei; pe o astfel de caneva imaginară...» „D. M. Dragomirescu scrie așadar articole despre ceea ce a auzit că aș fi

[55] Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit*, București, Editura Cartea Românească, 1971, p. 612.
[56] *Ibidem*, p. 624.
[57] *Ibidem*, p. 624.
[58] E. Lovinescu, *Critice.* Vol. I. Ediție de Eugen Simion, București, Editura Minerva, 1982, p. 331.
[59] Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit*, București, Editura Cartea Românească, 1971, p. 625.
[60] *Ibidem*, p. 612.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

spus eu în cartea mea – care – „nu i-a căzut încă în mână...", Urmează pe urmă, un articol de două coloane, a cărui lipsă de urbanitate se poate bănui numai din titlu, și al cărui scop e de a dovedi că epitetul nu mi se cuvine etc. O „clipire complice din ochi însoțește aceste note strecurate în textul inițial cu scopul de a-l submina."[61] Planează, așadar, în sfera anecdoticului. Totodată, „ a specula improprietățile, contradicțiile limbajului e... specialitatea lui E. Lovinescu. Cu M. Dragomirescu, G. Ibrăileanu, D. Caracostea și, în genere, cu ideologii și criticii literari, polemizează în acest chip."[62] Observăm prezența unui inventar verbal nedovedit, din sfera neverosimilului, având drept sursă doar oralitatea. Nu a mers direct la sursă, să lectureze studiul și deci fiind nefondate, nu au dovezi palpabile, putând primi doar valoare de elucubrație, simplu zvon, o știre care circulă din om în om, o informație neîntemeiată, care nu a fost verificată, și așadar tendențioasă. A selectat rândurile în care M. Dragomirescu face exces de zel. E uimit, nemulțumit de greșelile de interpretate, de acest tip de judecăți fără fond, amănunte și de deformările ideilor sale realizate de lipsa documentării temeinice, fapt care destabilizează întregul inventar de argumente polemice. Pas cu pas, demontează tezele divulgă neclarităților, terminologice, respingându-le voalat, prin însuși textul adversarului. Este neplăcut surprins când constată că întreg inventarul calomniator se bazează pe zvonuri și ridică o serie de întrebări retorice.

Articolul polemic intitulat, în mod aparent, amical, *Mihalache* va fi prezentat în cele ce urmează, deoarece ia forma replicii, răspunsului polemic. Justificarea alegerii titlului apare imediat după aceea: „Înscriem în fruntea acestor rânduri lapidarul cuvânt de «Mihalache», nu din dorința de a afirma o familiaritate, pe care n-o avem și pe care, de altfel, n-o practicăm față de nimeni: cu atât mai mult n-o facem pentru a știrbi ceva din prestigiul unui critic pe a cărui autoritate o socotim un bun național. În numeroasele sale articole, d. Dragomirescu se intitulează singur «Mihalache» și ține să se fixeze în conștiința publică în formula nedefinită încă a «mihalachismului»; nu-i putem, deci, refuza să-l numim cum se numește singur și să-l ajutăm și noi la precizarea noțiunii «mihalachismului» măcar în unul din aspectele sale mobile."[63] Legat de acest nume, Vlaicu Bârna (1913-1999), poet, prozator, memorialist și critic literar, născut într-un sat din Apuseni (Hunedoara) care a frecventat și el cenaclul lovinescian, în lucrarea sa *Între Capșa și Corso* (reeditată în 2014) este de părere că: „Între cei întorși de la studii făcute la universități apusene Dragomirescu își avea un loc bine marcat. Se spunea: «Mihalache știe carte, nu glumă!» și admirate erau mai ales studiile lui filozofice. Iar apelativul «Mihalache» i-a rămas pentru totdeauna ca un supranume cu nuanța lui depreciativă, pe care l-au folosit și Lovinescu, și Caragiale."[64] Revenind, putem afirma că din start exclude și una și alta, adică atât eventualitatea existenței unei relații de camaraderie între cei doi, dar și a unei posibile recunoașteri a meritelor sale în calitate de critic, estetician. Pe urmă, propune să-i acorde un ajutor în vederea fixării conceptului amintit. În acest sens, își continuă discursul polemic spunând că face acest lucru „cu atât mai bucuros, cu cât pornim de la o vie simpatie față de domnia sa să și ținem chiar să dezaprobăm în mod public toate violențele cu care presa îl acoperă zilnic: „fără prezența domniei sale în atâtea comitete și comiții, la cinematografe sau la teatru, la Casa Școlilor sau la Institut, la Universitate sau la foiletonul «Viitorului», literatura română ar fi lipsită de una din expresiile sale cele mai pitorești și tinerimea de colaborare, pe care o credem indispensabilă. În aceste rânduri, de altfel, nu ne preocupă după cum am mai spus, analiza noțiunii atât de complexe a

[61] *Ibidem*, p. 614.
[62] *Ibidem*, p. 612.
[63] E. Lovinescu, *Mihalache*, în „Sburătorul", anul IV, nr. 3, Serie nouă, mai 1926, pag. 41.
[64] Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*. Note de Nicolae Bârna, București, Editura Polirom, 2014, p. 36.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

«mihalachismului», ci numai elucidarea unui nou aspect."[65] Acumularea de distincții stârnește bănuiala că esteticianul este sensibil la raporturile sociale, vocație incompatibilă cu cea dinainte. Îngrămădirea de titluri dă și impresia de senilitate, de lipsă de măsură și tocmai aici vrea să ajungă polemistul."[66] Tonul ironic răzbate din rândurile anterioare și trimite la preocuparea exagerată pentru propria persoană, pentru statutul său,, nevoia acută de notorietate publică fiind membru în atât de multe organizații ceea ce în acea vreme, și nu numai, stârnea dubii că ar fi privilegii din partea părții politice care vrând nevrând stârneau animozități. În acest fel, încă de la început, „Lovinescu speculează cartea de vizită încărcată a adversarului... punând, în acest chip, de la început personajul sub o zodie nefavorabilă. Încearcă să arate că și așa, membru în numeroase organizații nu a reușit să se impună publicului prin ceva durabil, original. Totodată, E. Lovinescu mai nota că „l-ai fi putut crede pe d. Dragomirescu robul «științei literaturii» și al «individului psihofizic», pe când, în realitate, domnia sa s-a dovedit în foiletoanele ultime ale «Viitorului» și ca un poet capabil a ne aduce vești din lumea transcendentă. Prin pana sa inspirată, aflăm, așadar, preocupările postume ale marilor noștri dispăruți: în câmpiile Elizee, pe care d. Dragomirescu le bate în voie, cu toții se întreține exclusiv de îndeletnicirile literare ale criticului nostru. De cum se văd, Caragiale, Delavrancea, Vlăuhuță sau Duiliu Zamfirescu se apostrofează în stil elegant: «Al dracului, Mihalache! Ați auzit ce-a făcut Mihalache? Bravo, Mihalache!» - și, după aceste interpelări preliminare, fiecare începe să-l preamărească pe erou în una din multiplele sale manifestări; aristocraticul Duiliu Zamfirescu ni-l urmărește chiar pas cu pas în agitata lui activitate cotidiană, în care numai călătoriile în tramvai formează un moment de repaus în dauna propășirii literaturii noastre. Până și mult causticul Chendi, a capitulat și el; repudiindu-și credințele antume, se dedă acum la o vie propaganda mihalachistă. Mihalachismul, a pacificat astfel raiul și a înfrățit pe răposați într-o admirație comună; putem, deci spera că forța lui de reconciliere se va întinde și asupra celor vii și că în curând, vom avea bucuria de a -i simți salubrele-i binefaceri."[67] Articolul este reluat în volumul I din *Critice (1982).* Asistăm la un act polemic plin de incisivitate, ironie care vizează discreditarea preopinentului prin imaginarea, pornind de la baze reale, de la afirmațiile acestuia, unui tablou, a unui scenariu narativ-descriptiv. În acest spațiu, toți acoliții, „valeții", toate acele persoane subordonate sau camarazii săi au o singură și unică obligație, aceea de a executa ordinele sale, roind în jurul său. Toți cei servili, vuiesc de grija lui, iar el joacă rolul unui personaj principal care, în anumite împrejurări, dorește să atragă atenția asupra sa, totul într-un tablou din care răzbate ironia. Este catalogat ca fiind megaloman deoarece își supraprețuiește meritele, având o bună părere despre sine. Altădată, în aceeași categorie îl încadra și pe Camil Petrescu, numai că acesta era plasat într-un stadiu mai accentuat(în „culmea megalomaniei"). Criticul amfitrion creează supoziția că adversarul său ar fi un spirit vizionar în ceea ce-i privește pe colegii de breaslă, fapt care depășește limitele realității, ale lumii materiale. Este acuzat că are obiceiul de a divaga, de a vorbi aiurea și că ar poseda un condei lipsit de inspirație, nevalidându-i activitatea pe care și-o arogă insistent.

Etapa a doua a polemicii o constituie răspunsul polemic la acuzațiile și provocările venite din partea aceluiași Mihalache. Cei doi reiau polemica, după o lună, în nr. 4 din iunie 1926, în „Sburătorul" articolul *„Curentul... Lovinescu",* semnat de către directorul publicației. Se fac referiri la Mihail Dragomirescu. În acest fel, „D. M. Dragomirescu obișnuiește să-și urmărească prietenii și dușmănii în dumbrăvile elizee și dincolo chiar, în «empiren»; mărturisim însă că nouă

[65] E. Lovinescu, *Mihalache,* în „Sburătorul", anul IV, nr. 3, Serie nouă, mai 1926, pag. 41.
[66] E. Lovinescu, *Scrieri.* Vol. 8. *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*. Ediție și postfață de Eugen Simion, București, Editura Minerva, 1980, p. 623.
[67] E. Lovinescu, *Mihalache,* în „Sburătorul", anul IV, nr. 3, Serie nouă, mai 1926, pag. 41.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

ne vine greu să-l urmărim cu simpatia noastră chiar şi pe malurile Senei, unde, după cum ştim, e în aceste momente solul literaturii naţionale; la o astfel de distanţă şi într-o astfel de atmosferă simpatia compatrioţilor săi i-ar putea părea indiscretă. Ne vedem totuşi siliţi, să i-o trimitem şi, din aşa depărtări, să-l asigurăm că, în prezenţa sau chiar în lipsa sa, nimeni nu râvneşte să-i smulgă sceptrul literelor române, ce-i revine incontestabil. Zadarnic deci se neliniştește scriind în «Ritmul vremii»: «a şi D. Tomescu de la «Ramuri», d. Lovinescu crede că o şcoală literară însemnează citirea împreună în jurul unei plăcinte din care mănâncă toţi asistenţii». Ce mi-e şcoala politică şi ce mi-e şcoala literară? După aceşti domni, - înseamnă acelaşi lucru: *cârdăşie* (subl. aut.). Şi de aceea văd că se vorbeşte de... «curentul *Lovinescu*» în care cel puţin puţin jumătate şi-a făcut educaţia literară în *altă* (subl. aut.) parte. Să citäm: Valjean, urmaşul lui Caragiale, care savurează acum pe cel mai mare detractor al lui; Igena Floru, Ticu Arhip, Vladimir Streinu, Gh. Nikita, Camil Petrescu, Anton Holban, Pompiliu Constantinescu... Aceştia nu reprezintă curentul *Lovinescu,* fiindcă în opera lor apreciată n-a intrat niciun element de la acest critic; ei reprezintă cel mult amicii cercurilor d-lui Lovinescu, ceea ce e tu totul altceva. Preciziuni dacă se vor cere, vor veni. Dar adevărul acesta e.[68] După ce redă textul articolului polemic, E. Lovinescu răspunde acuzelor, cu imixtiunile-i specifice, afirmând următoarele: „Aceşti scriitori, ca şi toţi colaboratorii «Sburătorului», nu fac parte din «curentul Lovinescu»", pentru cuvântul că acest curent nu există decât în temerile d-lui M. Dragomirescu; ei nu s-au adunat în jurul «plăcintei» (ca să ne exprimăm în termeni eleganţi), Sburătorului, decât din solidaritatea unei anumite sensibilităţi estetice. Şi pentru a-l linişti pe deplin pe d. Dragomirescu, îi declar cu solemnitate că, în lunga mea carieră de critic, n-am schimbat nimănui un singur vers, n-am pus nimănui strofa de la început la urmă şi pe cea de la urmă la început şi n-am colaborat sub nicio formă cu nimeni. Această formă de activitate rămâne deci în lotul exclusiv al d-lui M. Dragomirescu, după cum sunt câmpiile elizee şi multe izlazuri literare."[69] Textul acuzator este rod al imaginaţiei sale megalomane. Este acel gen de judecăţi şi formulări pe care el le consideră invalide, contraargumentându-le imediat. Constatăm existenţa ironiei subtile obţinută prin refolosirea lexemelor din limbajul oponentului, ca marcă a textului polemic lovinescian.

În jurul Istoriei literaturii române contemporane – „Sburătorul", nr. 8, februarie, 1927

Aici, îşi manifestă nemulţumirea faţă de diverse receptări şi interpretări ale acestui volum de istorie literară. Totodată, foloseşte acest articol pentru a răspunde acuzaţiilor calomnioase atât la adresa studiilor sale, cât şi *ad personam*. În modul acesta, îi răspunde lui Mihail Dragomirescu, profesor de estetică la Facultatea de Litere şi Filozofie din Bucureşti, lui D. Caracostea care îl va ataca pe E. Lovinescu într-o broşură cu titlu persiflant: *Un mare critic român modernist, domnul Eugeniu Lovinescu* (1927,) şi nu în ultimul rând, lui Scarlat Struţeanu, alt discipol al lui Mihail Dragomirescu. În acest articol criticul E. Lovinescu consemnează că „abia au contenit polemicile din jurul *Istoriei civilizaţiei moderne* şi au şi început cu o forţă nu numai reînnoită şi şi crescută în jurul *Istoriei literaturii române contemporane.* Şi cu drept cuvânt; pe când cea dintâi, se ocupă numai de idei, cea de-a doua se scoboară la oameni. A duce o istorie literară până la zi e, desigur o întreprindere temerară; cu ori câtă prudenţă te-ai înarma, ea nu poate să nu răscolească pasiuni şi să nu deschidă răni sângeroase; e firesc, deci, ca victimele să te învinuiască de intenţiuni pamfletare şi cititorii preveniţi, într-un fel sau altul, de lipsă de obiectivitate: căci nu e nimeni care, de nu eşti de părerea lui, să nu te creadă parţial. *Timpul se va aşterne încă peste toate; şi din lava pasiunilor de acum va izola zgura adevărurilor câştigate.* (subl. n.). Vioiciunea mijloacelor

[68] M. Dragomirescu, „Curentul... Lovinescu", în „*Ritmul vremii", 1926 apud* E. Lovinescu, *„Curentul... Lovinescu"*, în „Sburătorul", anul IV, nr. 4, Serie nouă, iunie 1926, p. 57.
[69] E. Lovinescu, *„Curentul... Lovinescu",* în „Sburătorul", anul IV, nr. 4, Serie nouă, iunie 1926, p. 57.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

literare întrebuințate pentru a fixa mai exact în conștiința cititorilor o serie de valori neprecizate încă, nu trebuie însă confundată cu acțiunea pamfletară: sensul precis al acțiunii mele de un sfert de veac este tocmai disocierea criticei de pamflet și eliminarea pasiunilor, a relei credințe și a necuviinței din domeniul evaluărilor estetice. În aceste condițiuni, ar fi greu de presupus că tocmai într-o încercare de istorie literară, unică în felul ei, prin primejdiile de care-i înconjurată, să cedez patimii și să mă transform în pamfletarul d-lui Struțeanu, de pildă. Iată pentru ce nu cred fără interes, în legătură cu chestiunea ce ne preocupă, de a răspunde la câteva obiecțiuni și de a sublinia mijloacele obiective ale criticilor ce mă învinuiesc pe mine de lipsă de obiectivitate."[70] Observăm aceeași constantă a stilului polemic lovinescian - rigoarea logicii și a lucidității, întâlnită de altfel și în critica sa.

După cum am afirmat mai sus, cu fiecare dintre personalitățile amintite în acest studiu se va duela, într-un moment sau altul al activității sale. În acest moment ne vom îndrepta atenția doar asupra polemicii cu Mihalache. Cum de altfel el însuși opina nu putea debuta articolul decât cu M. Dragomirescu, cel „care cum bine se știe a înălțat critica la rangul de știință și prezidează un institut destinat anume stabilirii exacte a valorilor literare și a porțiunilor de genialitate creatoare ce intră în operele tinerilor scriitori. D. M. Dragomirescu afectează atitudinea de a nu fi citit *Istoria literaturii române contemporane* și articolele din «Sburătorul» în legătură cu ea; i-aș putea răspunde că se calomniază, deoarece a fost primul cumpărător al cărții mele chiar în ziua apariției ei, adică Vineri, 3 Decembrie 1926 (trăim într-un oraș în care ne cunoaștem și cumpărătorii), dar lucrul n-ar avea nicio însemnătate; d. Dragomirescu e liber să-mi citească opera sau nu. Important e numai că, sub proprie iscălitură sau sub diverse pseudonime, d. Dragomirescu a scris până acum o duzină de articole."[71] Debutul elogiativ la adresa lui M. Dragomirescu nu reprezenta decât un „elogiu ipocrit", după cum criticul E. Simion observa în studiul: *E. Lovinescu, scepticul mântuit.* Bunăoară, „elogiul ipocrit era și *deschiderea* (subl. aut.) preferată a polemicii lui Maiorescu. Lovinescu îl utilizează ori de câte ori vrea să pună în evidență lipsa de stil (vulgaritatea expresiei) la un scriitor – critic – de oarecare notorietate.

În final, în pofida momentelor de maximă încordare dintre cei doi literați de seamă ai spațiului literar românesc interbelic, între cei doi au existat și relații de cordialitate, raporturi profesionale, dovadă stă schimbul epistolar dintre aceștia (1906-1913). Fiind un „intelectual rafinat și de o rară cultură, E. Lovinescu – omul – înțelege să păstreze raporturi de condescendență și curtoazie cu cei mai în vârstă, informându-i despre preocupările sale și cerându-le, la nevoie, sfatul în termeni care denotă raporturi civilizate, marcate de o educație aleasă."[72] Era încrezător în spiritul critic al colegului de breaslă, mai în vârstă, trimițându-i din scrierile sale și așteptând cu dorință arzătoare, precizările. Onestitatea sa de om și de critic literar îl făcea să primească și aprecierile negative, și să-i mulțumească pentru obiecțiile întocmite, adăugând într-o scrisoare trimisă din Fălticeni, la 3 aprilie 1906: „Oricât de embrionar critic aș fi, am câștigat atât din meseria de a primi cu mulțumire sau cel puțin fără supărare criticile oricât de nefavorabile. Numai sincere să fie! A d-tale așa e – e evident lucru. Prin urmare, nu pot încheia acest punct decât cu mulțumiri și cu rugămintea de a-mi arăta și în alte împrejurări aceeași sinceritate."[73] Recunoașterea meritelor adversarului său este consemnată la ani buni după

[70] E. Lovinescu, *În jurul Istoriei literaturii române contemporane*, în „Sburătorul", anul 4, Serie nouă, nr. 8, Februarie 1927, p. 105.
[71] E. Lovinescu, *În jurul Istoriei literaturii române contemporane*, în „Sburătorul", anul 4, Serie nouă, nr. 8, Februarie 1927, p. 105.
[72] E. Lovinescu. *Corespondență cu Mihail Dragomirescu și Elena Farago*. Ediție îngrijită de C. D. Papastate, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1976, p. 7.
[73] *Ibidem*, p. 26.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

schimbul polemic și în studiul *T. Maiorescu și posteritatea lui critică (1943-Ediția princeps)*: „Dintr-o generație de «cult», care n-a adus niciun fel de obiecție operei lui T. Maiorescu, singur Mihail Dragomirescu reprezintă o adevărată posteritate critică; el a continuat însă linia criticismului estetic cu exagerațiile ce-i sunt firești.”[74] Tot în aceste circumstanțe, criticul recunoștea faptul că M. Dragomirescu a fost continuatorul lui T. Maiorescu, singurul din prima generație care a luptat vreo patru decenii pe poziția autonomiei esteticului, disociindu-l de toate elementele intrate în simbioză. Meritul poziției și dârzenia luptei îi revine, incontestabil; el trebuie să-i fie recunoscut.”[75] Cu toate acestea, „din nefericire, principiile nu se valorifică decât prin oamenii ce le reprezintă, și între dascăl și discipol nu existau asemănări structurale; măsura, tactul, bunul simț, gustul artistic, eleganța, rezerva, talentul literar al înaintașului nu intrau în alcătuirea psihologică și artistică a continuatorului.”[76] Din păcate, poate că timpul și condițiile acelei vremi au alterat relațiile de cordialitate și de sinceritate dintre cei doi, ajungându-se să aibă discuții publice în contradictoriu. Cu toate acestea, aceste texte polemice aduc un plus de valoare literaturii române prin dubla lor însemnătate: literară și documentară.

Conchidem, prin menționarea opiniei lovinesciene din *Memorii*, capitolul intitulat *Spiritul polemic*, unde criticul recunoaște care au fost motivațiile care l-au făcut să decidă, pentru moment, de a nu intra în arena de luptă, afirmând că „încă de la începutul activității mele publicistice am întâmpinat dușmănii și atacuri masive, depășind convenințele și contrastând cu o atitudine obișnuit pașnică, deoarece, dintr-o repulsie categorică față de polemică, determinată și de concepția unei arte biruitoare a temporalului prin transcendere și prin evitarea personalului, dar și prin lipsa de orice competiție, n-am răspuns de cele mai multe ori la aceste atacuri.”[77] În aceste situații, neluarea de poziției este „interpretată ca o insuficiență sau ca un dispreț, tăcerea nu putea decât intensifica polemica.”[78] Astfel, „apariția «Sburătorului» (1919) cu necesitățile lui săptămânale și, mai ales, apariția celui de-al doilea «Sburător» (1926) cu o atitudine polemică afirmată categoric, făcându-mă să trec peste repulsiuni temperamentale și principiale, m-a silit la o polemică activă, în care absența pasiunii s-a dovedit a fi o armă eficace.”[79] Prin simpla ei atitudine de detașare și indiferență, *ironia conciliantă constituie un instrument polemic* cu mult mai *puternic* (subl. n.) decât violența ce-și trădează slăbiciunea și acordă o superioritate de poziție numai prin ton, în afară de orice considerație de amănunt asupra obiectului în discuție.”[80] În plus acesta consideră că „fără a fi abuzat, de altfel, de libertățile obișnuite și din sentimentul demnității personale și al unei inutilități definitive, polemicile în care am intrat s-au desfășurat, așadar normal, cu beneficiul de totdeauna al stăpânirii de sine asupra impetuozității pasionale. Simțul exercitat încă de mult în a surprinde nota dominantă și îndemânarea de a o izola și amplifica nu-mi puteau decât ajuta într-o artă în care dublul procedeu al impresionismului se află în propriul său domeniu.”[81]

BIBLIOGRAFIE

[74] E. Lovinescu, *Scrieri.* Vol. 8. *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*. Ediție și postfață de Eugen Simion, București, Editura Minerva, 1980, p. 12.
[75] *Ibidem,* p. 30.
[76] *Ibidem,* p. 30-31
[77] E, Lovinescu, *Memorii.* Texte alese și postfață de Nicolae Balotă, București, Editura Minerva, 1976, p. 123.
[78] *Ibidem,* p. 123.
[79] *Ibidem,* p. 123-124.
[80] *Ibidem,* p. 124.
[81] *Ibidem,* p. 124.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)

1. **BOLDEA, IULIAN,** ***Teme și variațiuni***, București, Editura EuroPress, 2008
2. **BÂRNA, VLAICU**, ***Între Capșa și Corso***. Note de Nicolae Bârna, București, Editura Polirom, 2014
3. **CĂLINESCU, G.,** ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent*****.** Ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Bucureşti, Editura Minerva, 1982
4. **LOVINESCU, E.**, *Sburătorul. Agende literare.* Vol. II. Ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt. Note de Alexandru George și Gabriela Omăt, București, Editura Minerva, 1996
5. **LOVINESCU, E.,** ***Istoria literaturii române contemporane,*** vol. I-II. Ediție îngrijită de Eugen Simion, Bucureşti, Editura Minerva, 1973
6. **LOVINESCU**, ***Memorii.*** Texte alese și postfață de Nicolae Balotă, București, Editura Minerva, 1976
7. **LOVINESCU, E.,** ***Scrieri.*** Vol. 8. *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*. Ediție și postfață de Eugen Simion, București, Editura Minerva, 1980
8. **LOVINESCU, E.,** ***Revizuiri.*** Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion Simuț, Cuvânt înainte de Mircea Martin, București, Editura Paralela 45, 2003
9. **LOVINESCU**, **E.**, ***Critice***, vol. 2. Ediție de Eugen Simion. Antologie și repere istorico-literare de Mihai Dascăl, București, Editura Minerva, 1982
10. **LOVINESCU, E.,** ***Corespondență cu Mihail Dragomirescu și Elena Farago***. Ediție îngrijită de C. D. Papastate, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1976
11. **MANOLESCU, NICOLAE**, ***Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură***, Piteşti, Editura Paralela 45, 2008
12. **SIMION, EUGEN (COORD.),** ***Dicţionarul general al literaturii române***, VII [Ţ-Z], I-VII, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2009
13. **SIMION, EUGEN,** ***E. Lovinescu, scepticul mântuit***, București, Editura Cartea Românească, 1971, p. 612.
14. **VLAD, ION,** ***Aventura formelor*****.** Ediţie îngrijită Irina Petraş, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1996
15. ******Din presa literară românească (1900-1918)*****.** Ediție îngrijită și prefațată de D. Murărașu, București, Editura Albatros
16. **LOVINESCU, E.,** ***Mihalache,*** în „Sburătorul”, anul IV, nr. 3, Serie nouă, mai 1926, pag. 41
17. **LOVINESCU, E.,** ***În jurul Istoriei literaturii române contemporane***, în „Sburătorul”, anul , Serie nouă, nr. 8, Februarie 1927, p. 105.
18. **LOVINESCU, E.,** ***„Curentul... Lovinescu”,*** în „Sburătorul”, anul IV, nr. 4, Serie nouă, iunie 1926, p. 57.

BDD-A23246 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:02 UTC)